

ATBILDIŠ UZ A.STAFECKAS AIZRĀDEJUMYM ATSAUKSMĪ

Volūdnēicys Annas Stafeckas atsauksmī vysvairōk mani pōrstaidža tys, ka jei ni ar pušvōrdu napīmiņāja pošu golvonū, kas jir izdarēits: tehniksi pijemamā veidā i baz jebkāidim papyldus izdavumym atrisinōta mēikstynōtū leidzskau burtu apzeimāšona. It kāi tāids sēikums vīņ byutu! A ito sēikuma dāļ māš jou nu 1933.g. rokstom izkrūplōtā latgaļu volūdā, litojūt i latvīšu volūdys vōrdus i surogatvōrdus.

Sovā atsauksmī A.Stafecka nūroda uz garumzeimīs likšonu (uz divskaņu pyrmō burta) i ari nūrōda, ka garumzeimīs funkceja – rōdēit patskaņu garumu. Voi latgaļu i latvīšu volūdōs nav vāļ cytys funkcejis? Jemam lobu pīmāru nu gramatikys „Vasals!” 9. lpp. Tī dūti vōrды: grīzē sīnu (ar grōbekli apvēlē nūplautū zōli, lai lobōk žūst) i grīzē mōlku (zōgāt mōlku). Pyrmajā gadejumā garumzeimā prosa stīptū intonaceji (garū patskani), a ūtrā gadejumā prosa lautzū intonaceji. Jemam pīmāru nu latvīšu volūdys: vōrdus dēlis i dēle. Pyrmajā vōrdā – stīpto intonaceja, ūtrā – lauzto intonaceja. Jemam divus latgaļu vōrdus kāi, tāi i atbylstūšūs latvīšu vōrdus kā, tā. Vysūs četrūs vōrdūs garumzeimā prosa lautzū intonaceji i nav nūzeimīs tam, ka vōrdūs kāi, tāi patskaņš „a” īsaistēits divskanī. Itī divi latgaļu vōrды, uzrakstēiti baz garumzeimīs, byutu dreizōk leidzēigi ķīnīšu vōrdym (Čan-kai-ši, Tai-van), a na latgaļu vōrdym. Vysūs gadejumūs munūs rokstūs garumzeimā uz divskaņa pyrmō burta izpilda vīnu funkceji – prosa lautzū intonaceji. Nivīns latgaļš vōrdu rakstēiba naizrunōš baz lautzōs intonacejis.

Vōrds „tāitod” nav latgaļu vōrds? Tys satōv nu vōrdym tāi i tōd. Voi ari atsevišķī vōrды nav latgaļu vōrды? Jō myus tāi nūdarbynoj aizgūtūs vōrdu tēma, tod īsaskatēisimās latvīšu-krīvu vōdnēicā. Tī māš atrassim duadz tāidu vōrду, kū jou seņ asam pījāmuši par sovīm i poť asam pōrsteigti, ka i tī jir aizgūti, piem.: kodaļa, kūdeļa (кудель), skrīne, skreīņa (скрыня), pekle (пекло), bridenis (zvejis reiks), bridenš (брედень). Māš sacēsim, ka bridenš tak jir veidōts nu latgaļu vōrda brisē, a ka pasaskotom pošu vōrdu brisē (бредсти), tod myus nav kū sacēit.

A.Stafecka pōrmat maņ, ka „ō” vītā nalītoju „uo”. Itys „uo” nav pretrunā ar latgaliskū i itkāi nabyutu pret tū ībyldumu. Bet jir vysmoz vīna literāte, kas ībylst: Natālija Giluča rokstā „Par munu dzeivī un dōrbu” (Tāvu zemes kalendārs-2011, 227 lpp.) roksta: „Jo vysparostōkī vōrды, kai „muote, vacuokuo muosa, viejs” šaidi rokstami, tod nav breinum, ka kōra daleibnīki tekstus sajāmuši taidā rakstā, steidzeigi tūs pōrroksta „pa vacam”, lai dzīdūt nasakļyudeitu”. Īsadūmōsimās, ka kāids volūdnīks sadūmōtu, ka i latvīšu volūdu vajadzātu uzlobōt i rakstēit: „ola” vītā „uola”, „roka” – „ruoka”, „krogs – kruogs”, „odze”--„uodze”, „ogot”--„uoguo”. Baidūs, ka tam nabyutu pīkrisšonys. Latvīši nalīk poť garumzeimi uz „o” i tys jir tryukums, jō rūdas pōrpotumy losūt uzvōrdus. Pīmāram latvīšu volūdā uzrakstēitā tekstā jir uzvōrды: Soms (Soma) i Pops (Popa). Māš nazynam, kāi tūs lasēit. Cyta līta, ka byutu teksts latgaļu volūdā. Tod uzvōrды byutu: Soms (Soma) i Pōps (Pōpa). Latgaļi jir lobōkā situacejī ar „o” burtu, nakāi latvīši. I tūmār māš eksperimentejam.

„Indriķa Hronikā” Letti vīnnūzeimēigi jir latgaļi, jo vōrds „latvieši” tagadējos Latvejis teritorejī jir īvīsīš tikai 18.gs. Tū navar atspākōt ni tendenciozō Hronikys tulkōtōja Matīsa Siliņa tulkojums 1883.g., ni volūdnīka Ontona Breidaka dōrby. Cifāju dažus teikumus nu interneta Vikipēdijas roksta „Latvieši”: „Vienotas literārās latviešu valodas (par pamatu ņemot vidus dialektu) tapšanas pamatus lika Gothards Frīdrihs Stenders (1714-1796), kura kapakmeni Sunākstes kapos rotā uzraksts „Latwis”. Viņš savos sacerējumūs jau kopš 1754.g. lietoja apzīmējumu „Latweeshi”. Ārpus bij. Livōnijas pirmo reizi etniskais apzīmējums „latvieši” parādījās tikai Leipciģā izdotajā 1790.g. Hībnera Leksikonā.

Tāidejāidi (tāitod vītā) 2054.g. latvīšu tauta varātu sviņāt sovys nacejiš pastōvāšonys 300. godadīnu. Voi tod tys jir moz myus, izdūmōtai tautai, kas pāc izceļsmiś asam daudzkomponenšu jaukteņi? Itōs komponentiś: lībīši, kurši, zemgaļi, sēļi, latgaļi (sevišķi Vidzemiś austrumu daļī, kū vāļ agrajā feodalismā apdzēivova latgaļi), vōci, zvīdri i pūļi (pādeji -- Latgalī). Māś, latvīši, naasam sena tauta, myusu tōlōkī senči gon tāidi beja, tikai jī vāļ nabeja latvīši.

Prūtams, konservatīvī gon volūdņiki, gon literāty, gon izdevāji turāsīs pi P.Stroda „Pareizraksteibas”, lai gon itei pareizrakstēiba jou pīdzyma izkrūplōta. Izkrūplōta vīna vīnēigō īmasla dāļ: P Stroda reicēibā nabeja mēikstynōtūs leidzskaņu burtu. A tam par īmaslu beja objektivi apstōkļi. Tymā laikā tekstu drukōšonai tipografejōs lītova tipografejiś burtus -- literys (burtstabeņus). Taidā tehnikā kotram burtam, kam beja ci garumzeimā, ci mēikstynojuma zeimā (vīnolga komats, akūts voi kas cyts), ci apgrīztais jumteņš, itam burtam vajadzāja taisēi literi, kur burts jir kūpā ar itū zeimi. Navarāja zeimi uztaisēi atsevišķi i uzlikē jebkuram burtam. Itymā tehnikā tys nav izdorams. A tys nūzeimāja, ka 9 leidzskaņu (kam jir lelī i mozi burty) drukōšona praseja papyldus apreikōt tipografejiś ar 18 literom, pareizynōtom ar lītojamū šriftu skaitu. Bāz tam tymūs laikūs individualai rakstēišonai lītova rakstammašynys. I tōs vajadzāja pōrtaisēi. Tys vyss praseja lelus leidzekļus. I vyss tikai latgaļu volūdys dāļ?! Lai tie čangaļi mācās latviešu valodu!!! Skaidrs, ka tūreizejo valdēiba tāidus leidzekļus latgaļu volūdai naatvāļāja. Tō rezultātā P. Strods beja spīsts gon daļu latgaļu vōrdu aizvītōt ar latvīšu volūdys vōrdym, gon īvīś surogatvōrdus, gon i pīsaķertīs bezcerēigai idejai par apostrofa lītōšonu leidzskaņu mēikstynōšonai. Apostrofu gon var nūvītōt aiz jebkura burta, jō tam jir sova litera i tys aizjam vīna burta vītu, a raizi i vōrdu sadola, izveidojūt tukšu vītu storp burty. Tōpāc P. Strods i naazarōvōs ar apostrofa lītōšonu. Lyka tū tikai tī, kur sovāidōk navarāja, (a tagad vairs nalīkam nikur, a mēikstynōšonys vajadzēibu nūjaušam pāc konteksta ; i tāi var dzēivōt!).

Cyts jautōjums, kōpāc P.Strods naraksteja latgaliski pōt tūs vōrdus, kū latgaliski varāja uzrakstēi: pagaļa, zōļa (kas pogolmā), agļa, ūgļa, kuļa, ušņa, a aizvītova tūs gon ar latvīšu volūdys vōrdym gon ar surogatvōrdym, bāz tam latgaliskus vōrdus raksteja ar latviskom golūtņom: buļbas, lyupas, durovas, peile, oknas, meikle. Nu molys tys izaskotōs pāc pīleišonys latvīšu volūdai. A voi P.Strods varāja byūt patstōvēigs? Varbyūt jam vajadzāja uzklaušēi kaidus nūrōdejumus. Īmāji tymā 1933. godā nabeja latgaļi. Lai atceramīs 1934. godu, kod Kārlis Ulmanis ailīdža druku latgaļu volūdā i nūjāma latgaļu volūdys mōcēišonu skūlōs. I dažu dorbūņu līkulēigūs izteikumus par tū, ka K.Ulmanis latgaļim tikai lobu gribāja: ar lobom latvīšu volūdys zinōšonom K.Ulmanis gribāja latgaļus īcelē saulēitī. Voi potś K.Ulmanis tyka saulēitī ar latvīšu volūdys zinōšonom, kod studāja lauksaimnīcēibu Cīrihes Politehniskyjā institūtā (1902-1903), Leipcigas lauksaimnīcēibys institūtā (1903-1905) i Nebraskas universitatīś koledžā (1908-1909)? Aś potś studāju inžinerzinōtnīś komunistu laikūs i maņ tehniskō literatūra beja, prūtams, krīvu volūdā, a munim vālōkajim godūs vacōkajim doŗba kolēģimRPI, kas studājuši beja vāļ pyrms kara, tehniskō literatūra beja vōcu volūdā.

Komentarūs par munim rokstym paviđāja ziņa par tū, ka Sibirejiś latgaļi jou seņ mēikstynoj daudzūs leidzskaņus. Jo tys taisnēiba, tod gon byuś skaisti: Sibirejiś latgaļi apsfaidža Latgalīś latgaļus!

Adolfs Stalidzāns

Muns e- posts: adolfs.stalidzans@inbox.lv

.

